

## ФІЛОСОФІЯ ПОЛІТИКИ PHILOSOPHY OF POLITICS

УДК 323.2

DOI <https://doi.org/10.26661/hst-2022-11-88-08>

### КОНСОЛІДАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

ТЕТЯНА, СЕРГІЄНКО<sup>1</sup>  
ЮРІЙ, КУРІС<sup>2</sup>

#### Анотація

У статті проведено аналіз останніх досліджень і публікацій стосовно обраної теми, розглянуто поняття консолідації, визначено параметри, які впливають на процес консолідації українського суспільства в умовах військової агресії Російської Федерації проти України. **Актуальність теми** дослідження полягає в тому, що сьогодні, визначальну роль, у протистоянні спроб розколоти країну за ідеологічними і національними ознаками, повинна відігравати українська національна ідея, основна мета якої полягає в забезпеченні консолідації, згуртованості та національній єдності української нації. **Мета статті** полягає у дослідженні консолідації українського суспільства в умовах військової агресії Російської Федерації проти України. Завдання дослідження: сформулювати уявлення щодо консолідації та визначити параметри, які впливають на процес консолідації українського суспільства в умовах військової агресії Російської Федерації проти України. **Об'єктом** дослідження виступає українське суспільство, **предметом** дослідження – параметри консолідації українського суспільства в умовах військової агресії Російської Федерації проти України. Методологічна основа дослідження обумовлена особливостями об'єкту та предмету дослідження, його міждисциплінарним характером та доцільністю поєднання засад політичних наук, соціальної філософії та прикладної соціології. Метод системного аналізу та здатність до критичного мислення дозволили визначити ключові характеристики сучасного стану суспільного розвитку, засади формування моделі консолідації українського суспільства в умовах військової агресії Російської Федерації проти України; метод кластерного аналізу допоміг визначити основні параметри консолідації. Також, у дослідженні використовувалися структурно-функціональний, політико-історичний, політико-інституційний і загальнонаукові методи. **Науковою новизною** дослідження є комплексне вивчення політики консолідації українського суспільства в умовах військової агресії Російської Федерації проти України. **Перспективою** подальших досліджень є розроблення шляхів післявоєнного відновлення української держави.

**Ключові слова:** консолідація, політична консолідація, гібридна війна, інформаційна війна, військова агресія, національна безпека, міжнародна безпека, територіальна цілісність, суверенітет.

#### Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Реалії сьогодення свідчать, що в умовах військової агресії Російської Федерації проти України та введенням в Україні з 24 лютого 2022 року воєнного стану актуалізується велика кількість питань які потребують наукового обґрунтування та пошуку дієвих механізмів щодо національно-патріотичного

виховання та ставлення до незалежності як до вищої цінності. Вирішення цих питань можливо за допомогою конструктивної консолідації, консенсусу, прийнятим компромісам, адже тільки таким чином, особа, суспільство, держава можуть ефективно забезпечувати свої інтереси, національну безпеку і рух у поступальному напрямі.

**Актуальність обраної теми** обумовлена тим, що агресія Російської Федерації здійснювалась і здійснюються сьогодні через комплексне використання регулярних підрозділів ЗС РФ, економічний тиск, пропагандистську кампанію, дипломатичне блокування правових механізмів міжнародних організацій по врегулюванню конфлікту і тому подібне. Саме дії Російської Федерації в Україні додали важливі визначальні методики до дискусій з проблематики щодо консолідації українського суспільства.

#### Corresponding author:

<sup>1</sup> Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ (Дніпро, Україна)

Email: [sergienko7921@gmail.com](mailto:sergienko7921@gmail.com),

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4654-9248>

<sup>2</sup> Інститут технічної теплофізики України (Київ, Україна)

Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні Запорізького національного університету (Запоріжжя, Україна)

Email: [kuris.znu@gmail.com](mailto:kuris.znu@gmail.com),

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7169-9187>

Посягання на територіальну цілісність української держави і її недоторканість засвідчили підвищену суспільну небезпеку та тяжкі наслідки. Територіальна цілісність як сукупність суверенної території держави в межах її кордону, по суті, виступає гарантією верховенства держави, її суверенності та державності загалом (Кіндратець, & Сергієнко, 2021).

**Аналіз останніх досліджень і публікацій, з яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор**

Різним аспектам цієї проблеми присвячували свої дослідження такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як Ф. Шміттер, Д. Міллер, Л. Нагорна, І. Іванов, Л. Солоненько, М. Михаєченко, В. Воронкова, О. Кіндратець, О. Майборода, Б. Парахонський. Дослідженню проблем, щодо процесів інтеграції, присвячені роботи вітчизняних вчених таких як: В. Будкіна, І. Бураковського, В. Вергуна, Ю. Козака, В. Новицького, Т. Циганкової, Ю. Шишкова та зарубіжних вчених Б. Баласса, Н. Вінер, Е. Гааза, К. Дойч, М. Портера, Т. Парсон, В. Леонтєва, П. Робсон, А. Рюгман, Г. фон Хаберлера, У. Уоллас, Е. Хаас, М. Ходжес та інших. Вивченням питань виникнення війни займалися філософи, політичні і державні діячі, такі як: Т. Мальтус, Карл Філіп Готтліб фон Клаузевіц, Леопольда фон Ранке, Альфред Тайер Мехен, Моріс Уолш, Э. Фромм та інші. Разом з тим, сьогодні вивчення даної проблеми залишається актуальним та потребує активне всеосяжне дослідження основних тенденцій щодо консолідації українського суспільства, які проявляються у тотальній війні Російської Федерації проти України.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.** Агресія проти України з боку Російської Федерації стала своєрідним викликом для українського суспільства на рівень його консолідації, посиливши негативні чинники у середовищі міжнародної безпеки та запустивши деструктивні тенденції, що порушують міжнародно-правові принципи світового порядку.

Мета та формування цілей статті (постановка завдання)

**Мета статті** полягає у дослідженні консолідації українського суспільства в умовах військової агресії Російської Федерації проти України.

**Завдання дослідження:** сформулювати уявлення щодо консолідації та визначити параметри, які впливають на процес консолідації укра-

їнського суспільства в умовах військової агресії Російської Федерації проти України.

**Об'єктом дослідження** виступає українське суспільство, **предметом дослідження** – параметри консолідації українського суспільства в умовах військової агресії Російської Федерації проти України.

**Методологічна основа дослідження** обумовлена особливостями об'єкту та предмету дослідження, його міждисциплінарним характером та доцільністю поєднання засад політичних наук, соціальної філософії та прикладної соціології. Метод системного аналізу та здатність до критичного мислення дозволили визначити ключові характеристики сучасного стану суспільного розвитку, засади формування моделі консолідації українського суспільства в умовах військової агресії Російської Федерації проти України; метод кластерного аналізу допоміг визначити основні параметри консолідації. Також, у дослідженні використовувалися структурно-функціональний, політико-історичний, політико-інституційний і загальнонаукові методи.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів

Російсько-українська війна почалася в лютому 2014 р. І цю війну назвали «гібридною», представивши її як новий спосіб проведення агресивної політики. Гібридна війна – це поєднання традиційних і нетрадиційних методів ведення війни (Арабаджієв, & Сергієнко, 2019), що включає використання спецпідрозділів, нерегулярних збройних формувань, інформаційну війну та пропаганду. Елементами гібридної війни є пропаганда, заснована на брехні, маніпуляції та підміні понять, заперечення самого факту війни та участі в ній Росії; звинувачення України у власних злочинах, спотворення української історії; торгово-економічний тиск та енергетична блокада; терор і залякування громадян України; кібератаки та спроби дестабілізації критичної інфраструктури.

Таким чином, слід зазначити, що гібридна війна – це війна, основним інструментом якої є створення держави-агресора в країні, обраній для агресії, внутрішніх протиріч і конфліктів і подальше їх використання для досягнення політичних цілей агресії, які зазвичай досягаються шляхом звичайних агресій. При цьому держава-агресор, розпалюючи та розв'язуючи військовий конфлікт, намагається всіма способами залишатися публічно непричетною до нього.

Характерним для гібридних воєн є те, що на відміну від попередніх типів воєн вони стають не менш важливими, ніж суто військові методи здійснення складних політичних, економічних, інформаційних та інших невійськових заходів.

Метою гібридних воєн є якісні зміни в традиційному культурному та духовному житті, порушення спадкоємності національних ідеалів і цінностей, руйнування історичної пам'яті. Постійний інформаційний тиск дає змогу маніпулювати свідомістю суспільства, що призводить до руйнування ідеологічного опору, типу і стилю правління, підміни національних інтересів і цілей розвитку держави.

Серед засобів спеціалізованого впливу політичною маніпуляцією на маси використовуються штучно створені й нав'язані масам іміджі, мовні формули й штампи, стереотипи поведінки, готові відповіді на питання. Засоби масової комунікації в процесі політичної маніпуляції мають на меті сформувати уніфіковані й зумисне спрощені, зведені до стандартів масової свідомості уявлення про буття, які не виходять на рівень теоретичної рефлексії». Це стимулює широке та інтенсивне використання маніпулятивних засобів та технологій для впливу на людей. Сучасний етап розвитку не тільки не зменшив, а й посилив тенденцію використання новітніх технологій для інформаційного впливу маніпулятивного характеру на психіку народу в політичній боротьбі.

Слід також зазначити, що маніпулятивні технології засобів масової інформації є важливим інструментом впливу на свідомість як особистості, так і суспільства в цілому. Ефективність маніпулятивного впливу залежить від правильного вибору інформаційного повідомлення, а також від комунікаційних каналів, які використовуються для його поширення. Щодо політичного маніпулювання громадською думкою, то це серйозна загроза як основним засадам демократичного суспільства, так і персональній інформаційно-психологічній безпеці громадян. Завдяки засобам масової інформації створюються та ефективно використовуються різноманітні образи, стереотипи поведінки як елементи політичної маніпуляції. Таким чином, політичні маніпуляції в сучасному інформаційному суспільстві формуються під впливом розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. А під впливом інформаційно-комунікаційних потоків інформації відбувається створення глобальної інформаційної інфраструк-

тури, що забезпечує ефективний інформаційний вплив людей та доступ до інформації.

Щодо «гібридної» війни проти України, вона не є новим явищем. На думку українських істориків, майже всі інструменти гібридної війни (спроби консолідувати свій вплив в Україні шляхом підтримки лояльних українських політичних кіл, внутрішньополітичні розбіжності через українську пропаганду, відкрите військове втручання, спроби зобразити агресію як внутрішній громадянський конфлікт) були використані більшовиками проти Української Народної Республіки у XVIII ст. під час Української революції 1917–1921 рр. (2022). Щодо війни на Донбасі, то вона була особливо цікавою з дослідницької точки зору, оскільки ні Україна, ні будь-яка інша країна війни не оголошували.

Отже, багато з сучасних конфліктів, ймовірно, є результатом регіональної боротьби з урядами які конфліктують з неурядовими акторами і працюють з третіми країнами (Скоркіна, & Сергієнко, 2019). Щодо гібридних воєн, то вони становлять особливу загрозу для суверенної влади через відсутність територіального управління та засобів для вирішення таких проблем, як розмиті лінії фронту або дружні/ворожі регіони; незрозумілі політичні та стратегічні цілі та нова тактика, яка спрямована на послаблення урядів та державних інституцій, а не на прямі бойові дії (2022).

Тож, війна проти України до 24 лютого 2022 року носила світоглядний характер та мала за мету підкорити свідомість населення та сформувати за допомогою інформаційних ресурсів певний світогляд.

Для більшості громадян України напад Російської Федерації став шоком. Росія, як і 100 років тому, коли Україна вперше стала незалежною, розпочала проти неї війну.

Події, які відбулись 24 лютого 2022 року поставили під сумнів можливості подальшого сталого розвитку на Європейському континенті та порушили військовий баланс сил у регіоні й вплинули на зміну конфігурацій, що склалися після завершення холодної війни. Станом на 5:30 ранку 24 лютого 2022 року на всій території України введено воєнний стан. Таке рішення прийнято на підставі пропозиції РНБО відповідно до законодавства України.

Російське вторгнення на територію України підірвало систему міжнародних відносин, яка вибудовувалася протягом десятиліть, підірвало основи регіональної та глобальної безпеки у світі, порушило права та свободи людей,

що проживають на території України. Слід також зазначити, що війна загострила питання консолідації української нації як запоруки національної безпеки. Російська Федерація сподівалася розколоти територіальну цілісність України, натомість українська нація об'єдналася. Експерти стверджують, що до 2014 року консолідація українського суспільства – за власними оцінками громадян України – була на досить низькому рівні (Петрушина, 2015). Після 2014 року рівень консолідації українського суспільства значно виріс і це пов'язано насамперед з спільним бажанням відбити збройну агресію Російської Федерації захищаючи суверенітет і незалежність держави.

Єдність українського суспільства ґрунтується на нашій історичній спадщині. Формування соборної території України забезпечила Київська Русь, консолідацію України та історичну лінію державності підтримували православні еліти за Литовсько-польської доби та козацької автономії після втрати російсько-української державності (Кіндратець, & Сергієнко, 2021). Відновлення боротьби за соборну Україну в новітні часи відбулося під час Визвольної війни 1917–1921 рр. Спротив радянській карально-репресивній системі ОУН-УПА в 40–50-х роках ХХ століття забезпечив неперервність соборницьких змагань (2022).

Війна, особливо захисна, зазвичай об'єднує суспільство, змушує забувати про соціальні та політичні конфлікти в ньому. Важливу роль у консолідації українського суспільства та становленні єдиної загальнодержавної ідентичності як мали так і мають прагнення до підвищення добробуту українців, рівні права та співіснування в рамках однієї незалежної країни. Розвиток будь якої нації залежить від того, наскільки суспільство є національно консолідованим.

У науковому дискурсі категорію «консолідація» почали використовувати у ХХ столітті в контексті вивчення національних процесів, особливо в поліетнічних суспільствах. У 70–80-х роках ХХ століття використання цієї категорії розширилося з розвитком «моделі демократичного транзиту» та появою так званої «третьої хвилі демократії» (С. Хантінгтон). Зокрема, американський політолог Ф. Шміттер запропонував автономну теоретико-методологічну основу «консолідації», яку вважав самостійною галуззю політології. Сам учений розглядає консолідацію як вибір, який веде до формування правил гри та домовленостей у політиці, а ключовою дилемою консолідації

є питання про набір інститутів, з якими політики можуть погодитися, а громадяни – підтримати (Шміттер, 1996).

Етимологічно поняття консолідація походить від латинського *consolidatio* і в перекладі означає – зміцнення, об'єднання та вказує на процеси укріплення, об'єднання та згуртування (Сергієнко, 2012). На буденному рівні воно асоціюється із впорядкуванням й ефективністю суспільного управління. Проте крім єдності консолідація охоплює й інші аспекти, а саме – різноманітність та різнорідність. Співвідношення єдності та різноманітності є одним з головних аспектів консолідації. Вони стимулюють консолідаційні процеси в суспільстві та державі і є запорукою поглиблення демократизації, реалізації її принципів та інститутів.

Також, консолідацію визначають як вид об'єднувальних процесів, спрямованих на внутрішнє згуртування різних етнічних, демографічних, соціальних, класових та інших груп та спільнот при нівелюванні внутрішніх та зовнішніх відмінностей між ними (Сергієнко, 2009).

В широкому сенсі термін «консолідація» потрібно розглядати через поняття «об'єднання» осіб груп, організацій в діяльності або в боротьбі за загальні цілі. Розглядаючи консолідацію суспільства країни, потрібно усвідомити її зміст та призначення. Консолідація не може бути заради самої себе. В умовах демократії виникає подвійний сенс консолідації країни:

- сприяти гідному життю та самореалізації громадян;
- актуалізувати роль країни як історико-геополітичної одиниці.

Отже, ці два аспекти консолідації суспільства – внутрішній і зовнішній – стають її двома фундаментальними завданнями (Пирожков, 2017).

Загалом консолідація може бути визначена як сукупність об'єднувальних процесів у суспільстві. Щодо політичної консолідації, то це об'єднання зусиль державних структур, політичних, громадських організацій та єднання громадян з приводу довгострокових стратегій розвитку держави та їх реалізації (Петухова, 2015). Отже, політична консолідація, означає завершення встановлення і легітимацію основних інститутів відповідного політичного режиму та апробування їх ефективного функціонування.

Враховуючи поліаспектність та багатомірність процесу консолідації сам по собі він не може бути багатозастосованим, поліфункціональним, навіть

у чомусь маніпулятивним. Консолідація як стан масового настрою може бути, нижчого походження, а може мати й більш складну, вищу наповненість. Тобто консолідація може бути менш або більш духовною залежно від рівня походження і рівня якості тих цінностей, які покладено в її основу.

Таким чином, здійснюючи аналіз категорії «консолідація», зазначимо, що за оригінальним походженням слово консолідація означає зміцнення, згуртування. Разом з тим, широко вживається термін «консолідована демократія», який на сучасному етапі вже неминуче впливає на сприйняття терміну «консолідація» до розширення його в категорії описання стану нації. Також, зазначимо, що на умови консолідації впливають наявність територіальних конфліктів і неврегульованість державних кордонів (Магда, 2013).

Роз'єднаність суспільства сприймається як негативний фактор, що підриває безпеку країни і дезінтегрує суспільство. Важлива і провідна роль у консолідації належить у досягненні соборності нації та послаблення існуючих регіональних розбіжностей. І якщо до 2014 року зусилля спрямовувалися до духовного єднання нації, то після початку російсько-української війни знову став актуальним територіальний компонент поняття соборності (Кіндратець, & Сергієнко, 2021). Ідея консолідації українського суспільства формується нині як ідея такої української державності, в якій можуть бути зацікавлені усі політичні сили, що ведуть діалог між собою і діють в інтересах усього українського народу.

Посягання на територіальну цілісність української держави і її недоторканість засвідчили підвищену суспільну небезпеку та тяжкі наслідки. Територіальна цілісність як сукупність суверенної території держави в межах її кордону, по суті, виступає гарантією верховенства держави, її суверенності та державності загалом (Гляшко, 2018).

Серед пріоритетних цілей «спецоперації» Російської Федерації були роз'єднаність і внутрішнє протистояння. Але як показують реалії сьогодення українське суспільство здивували не тільки себе, а й увесь світ (2022). Про високий рівень консолідації свідчать результати п'ятого загальнонаціонального опитування, проведеного соціологічною групою «Рейтинг» (опитування від 18 березня 2022 року). Незважаючи на повномасштабну війну з Росією, 77% українців стверджують, що справи в Україні йдуть у правильному

напрямку. Лише 14% не згодні, 10% не можуть оцінити (2022).

Також під час війни значно підвищився рівень самовпевненості населення. Опитування, проведене соціологічною групою «Рейтинг» 6 квітня 2022 року, показало значне зростання гордості за Україну, наприклад, порівняно з опитуванням, проведеним у серпні 2021 року, 34% заявили, що пишаються своєю країною, а сьогодні це відчуття домінуюче і дорівнює 80%. 32% відчують смуток щодо України, 20% відчують радість, 16%, страх, 11%, гнів, і 6%, інтерес. Щодо таких емоцій, як байдужість і сором до України, то таких почуттів серед респондентів майже немає (2022).

Щодо мети російського вторгнення, то за результатами четвертого загального опитування 56% вважають, що головною метою є повне знищення українського народу і ця думка домінує переважно в усіх регіонах України. Інша половина вважає, що метою нападу є окупація України та приєднання до Росії. Лише 15–17% вважають, що Росія переслідує мету змінити політичний курс України або не допустити розміщення баз НАТО, 10% вважають, що мотивом є руйнування військової інфраструктури, 5% – спровокувати НАТО на війну. Тих, хто вважає, що російське вторгнення було спрямоване на захист російськомовних – лише 2% (2022). Також зазначимо, що кількість громадян України, які вважають неможливим відновити дружні стосунки між українцями та росіянами, значно зросла з 42% до 64% опитаних за останній місяць. 22% вважають, що це може статися щонайменше за 20–30 років. А серед тих, хто бачить таке примирення в майбутньому до 15 років – близько 10% (2022).

Таким чином, зазначимо, що повномасштабне вторгнення Російської Федерації як ніколи консолідувало українське суспільство – громадські організації, волонтери, благодійні фонди та звичайні активні громадяни об'єдналися і взялися розв'язувати безліч завдань, щоб підтримати армію та населення. Реалії сьогодення свідчать, що визначальну роль, у протистоянні спроб розколотися країну, відіграє українська національна ідея, основна мета якої полягає в забезпеченні консолідації, згуртованості та національній єдності української нації.

Впродовж століть ядром національної ідеї українців була ідея власної державності, яку частина суспільства відстоювала послідовно, вбачаючи у цьому засіб національної самореалізації. Активна роль політичної свідомості виявляється

в національному ідеалі. Взагалі під ідеалом розуміємо певний спосіб мислення і відповідно віддзеркалення реальності, включаючи й усвідомлення мети перетворення дійсності. Ідеї не тільки підсумовують досвід попереднього розвитку знання в тій чи іншій галузі, а й є основою для синтезу знань у систему. Вони виконують роль активних евристичних принципів пояснення явищ, пошуку нових шляхів розв'язання проблем. Національну ідею не можна зрозуміти без урахування особливих умов життя народу протягом усієї його історії. Вік української національної ідеї – це вік самої України. З огляду на це національна ідея існує ніби поза історичним часом, наділена статусом вічності. Національна ідея включає прагнення до ідеального самовлаштування нації – в господарській, духовній і культурній сферах, у соціальному устрої. Проте вищим виявом національної ідеї є розуміння політичної мети нації.

Українська національна ідея є всеохоплюючою і означає державність, суверенітет і соборність та виступає основою функціонування української нації. Суть української національної ідеї полягає у відображенні прагнень українського народу щодо економічної, політичної та культурної незалежності та ставлення держави на міжнародній арені в якості самостійного суб'єкта світової політики. Таким чином, нація, як спільнота етнополітична, характеризується високим рівнем кон-

солідації, самоусвідомлення і прагнення до творення власної національної держави. Основним чинником консолідації українського суспільства, сьогодні, є територіальна цілісність держави.

### Висновки

Підводячи підсумок даного дослідження зазначимо, що консолідованість є головною ознакою класичної зрілої держави та формою існування сучасних націй. В перші дні повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України різні інститути громадянського суспільства швидко трансформували свою діяльність, переорієнтуючись на гуманітарні та інформаційні проекти. Громадська діяльність набула нових форм системної організації, співпраці влади, бізнесу, армії, суспільства та самоврядування.

Зупинити активний наступ Російської Федерації на територію України ми можемо завдяки спільним зусиллям українців, які захищають державу у Збройних Силах України, військах територіальної оборони, добровольчих формуваннях та масових добровольчих рухах. Наш опір і війна з російськими окупантами – це війна за незалежність і територіальну цілісність Української держави. Ми повинні зупинити вторгнення Російської Федерації і зберегти нашу державність і суверенітет. І сьогодні ми повинні не лише успішно захищати Україну, а й працювати над її післявоєнною відбудовою.

### Список використаних джерел

- Арабаджієв Д. Ю., Сергієнко Т. І. Маніпулювання свідомістю суспільства в умовах інформаційної та гібридної війни в Україні. *Гілея: науковий вісник. Ч. 3. Політичні науки*. Київ : «Видавництво «Гілея», 2019. Вип. 146 (№ 7). С. 12–15.
- Безпрецедентна консолідація українського громадянського суспільства у протидії російському вторгненню. URL: <https://niss.gov.ua/news/novyny-nisd/bezpretsedentna-konsolidatsiya-ukrayinskoho-hromadyanskoho-suspilstva-u-protydiyi> (дата звернення 04.05.22).
- Восьме загальнонаціональне опитування: Україна в умовах війни (6 квітня 2022). URL: [https://ratinggroup.ua/research/ukraine/vosmoy\\_obschenacionalnyu\\_opros\\_ukraina\\_v\\_usloviyah\\_voyny\\_6\\_aprelya\\_2022.html](https://ratinggroup.ua/research/ukraine/vosmoy_obschenacionalnyu_opros_ukraina_v_usloviyah_voyny_6_aprelya_2022.html) (дата звернення 04.05.22).
- Гібридна війна проти України: історія, інструменти, технології. URL: <https://library.vn.ua/news-and-events/povini/gibridna-vijna-proti-ukraini> (дата звернення 23.04.22).
- Ляшко О. О. Забезпечення територіальної цілісності і недоторканності України: національні і міжнародно-правові аспекти. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2018. Т. 29(68), № 3. С. 33–39.
- Кіндратець О. М., Сергієнко Т. І. Образ «чужого» в радянський та пострадянський періоди історії України: політичні аспекти проблеми. *Регіональні студії*, 2021. № 24. С. 24–29.
- Кіндратець О. М., Сергієнко Т. І. Особливості формування ідентичності українців в умовах гібридної війни. *Політикус: Науковий журнал*. Видавничий дім «Гельветика», 2021. № 1. 40–46.
- Магда Є. В. Сучасні загрози консолідації українського суспільства. *Історико-політичні студії*. 2013. № 1. С. 107–113.
- П'яте загальнонаціональне опитування: Україна в умовах війни (18 березня 2022). URL: [https://ratinggroup.ua/research/ukraine/pyatyy\\_obschenacionalnyu\\_opros\\_ukraina\\_v\\_usloviyah\\_voyny\\_18\\_marta\\_2022.html?fbclid=IwAR0E9Zxk5eIKTaVKUyMUtSkU-OIt2xOrj-pjLS5gsXTbpDGZcvQIV0iq0hI](https://ratinggroup.ua/research/ukraine/pyatyy_obschenacionalnyu_opros_ukraina_v_usloviyah_voyny_18_marta_2022.html?fbclid=IwAR0E9Zxk5eIKTaVKUyMUtSkU-OIt2xOrj-pjLS5gsXTbpDGZcvQIV0iq0hI) (дата звернення 04.05.22).

Петрушина Т. Соціокультурний потенціал інноваційного розвитку українського суспільства. Українське суспільство 1992–2013: соц. моніторинг. Київ : Ін-т соціології НАН України, 2013. 72 с.

Петухова О. В. Консолідація: сутність і види. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 3. С. 130–135.

Сергієнко Т. І. Політична консолідація сучасного українського суспільства як результат внутрішньополітичної інтеграції. *Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. Випуск 43. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2009. С. 676–682.

Сергієнко Т. І. Чинники консолідації українського суспільства. *Нова парадигма. Альманах наукових праць: Філософія. Соціологія. Політологія*. / гол.ред. В. П. Бех. Вип. № 105. 2012. С. 174–183.

Скоркіна А. О., Сергієнко Т. І. Внутрішньополітична інтеграція сучасного українського суспільства в умовах інформаційної війни. *The 3 rd International scientific and practical conference «Priority directions of science development»* (December 28–29, 2019) SPC «Sci-conf.com.ua», Lviv, Ukraine. 2019. P. 620–625.

Україна: шлях до консолідації суспільства: національна доповідь / ред. кол.: С. І. Пирожков, Ю. П. Богуцький, Е. М. Лібанова, О. М. Майборода та ін.; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ : НАН України, 2017. 336 с.

Четверте загальнонаціональне опитування українців в умовах війни (12–13 березня 2022). URL: [https://ratinggroup.ua/research/ukraine/chetvertuyu\\_obschenacionalnyu\\_opros\\_ukraincev\\_v\\_usloviyah\\_voyny\\_12-13\\_marta\\_2022\\_goda.html](https://ratinggroup.ua/research/ukraine/chetvertuyu_obschenacionalnyu_opros_ukraincev_v_usloviyah_voyny_12-13_marta_2022_goda.html) (дата звернення 04.05.22).

Шмиттер Ф. Размышления о гражданском обществе и консолидации демократии. *Полис*. 1996. № 5. С. 16–27.

Як консолідувати націю? URL: <https://uain.press/articles/yak-konsoliduvati-natsiyu-1403387> (дата звернення 04.05.22).

### References

Arabadzhyev D. Yu., & Serhiyenko T.I. (2019). Manipulyuvannya svidomistyu suspil'stva v umovakh informatsiyanoi ta hibrydnoyi viyny v Ukraini. *Hileya: naukovyy visnyk*. K. : "Vydavnytstvo «Hileya». Vyp. 146 (№ 7). CH. 3. *Politychni nauky*. S. 12–15.

Bezpretsedentna konsolidatsiya ukraïns'koho hromadyans'koho suspil'stva u protydiy rosiys'komu vtorhennyyu. URL: <https://niss.gov.ua/news/novyny-nisd/bezpretsedentna-konsolidatsiya-ukraïnskoho-hromadyanskoho-suspilstva-u-protydiy> (data zvernennya 04.05.22).

Vos'me zahal'nonatsional'ne opytuvannya: Ukrayina v umovakh viyny (6 kvitnya 2022). URL: [https://ratinggroup.ua/research/ukraine/vosmoy\\_obschenacionalnyu\\_opros\\_ukraina\\_v\\_usloviyah\\_voyny\\_6\\_aprelya\\_2022.html](https://ratinggroup.ua/research/ukraine/vosmoy_obschenacionalnyu_opros_ukraina_v_usloviyah_voyny_6_aprelya_2022.html) (data zvernennya 04.05.22).

Hibrydna viyna proty Ukrayiny: istoriya, instrumenty, tekhnolohiyi. URL: <https://library.vn.ua/news-and-events/novini/gibridna-vijna-proti-ukraïini> (data zvernennya 23.10.21).

Ilyashko O.O. (2018). Zabezpechennya terytorial'noyi tsilisnosti i nedotorkannosti Ukrayiny: natsional'ni i mizhnarodno-pravovi aspekty. *Vcheni zapysky Tavriys'koho natsional'noho universytetu imeni V.I. Vernads'koho. Seriya: Yurydychni nauky*. T. 29(68), № 3. S. 33–39.

Kindratets' O.M., & Serhiyenko T.I. (2021). Obraz "chuzhoho" v radyans'kyy ta postradyans'kyy periody istoriyi Ukrayiny: politychni aspekty problemy. *Rehional'ni studiyi*. № 24. S. 24–29.

Kindratets' O.M., & Serhiyenko T.I. (2021) Osoblyvosti formuvannya identychnosti ukraïntsviv v umovakh hibrydnoyi viyny. *Politykus: Naukovyy zhurnal*. Vydavnychyy dim "Hel'vetyka". № 1. 40–46.

Mahda Ye.V. (2013). Suchasni zahrozy konsolidatsiyi ukraïns'koho suspil'stva. *Istoryko-politychni studiyi*. 2013. № 1. S. 107–113.

Pyate zahal'nonatsional'ne opytuvannya: Ukrayina v umovakh viyny (18 bereznya 2022). URL: [https://ratinggroup.ua/research/ukraine/pyatuyu\\_obschenacionalnyu\\_opros\\_ukraina\\_v\\_usloviyah\\_voyny\\_18\\_marta\\_2022.html?fbclid=IwAR0E9Zxk5eIKTaVKUyMUtSkU-Oit2xOrj-pjLS5gsXTbpDGZcvQIV0iq0hI](https://ratinggroup.ua/research/ukraine/pyatuyu_obschenacionalnyu_opros_ukraina_v_usloviyah_voyny_18_marta_2022.html?fbclid=IwAR0E9Zxk5eIKTaVKUyMUtSkU-Oit2xOrj-pjLS5gsXTbpDGZcvQIV0iq0hI) (data zvernennya 04.05.22).

Petrushyna T. (2013). Sotsiokul'turnyy potentsial innovatsiynoho rozvytku ukraïns'koho suspil'stva. *Ukraïns'ke suspil'stvo 1992–2013: sots. monitorynh*. K. : In-t sotsiolohiyi NAN Ukrayiny. 72 s.

Petukhova O.V. (2015). Konsolidatsiya: sutnist' i vydy. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*. № 3. S. 130–135.

Serhiyenko T.I. (2009). Politychna konsolidatsiya suchasnoho ukraïns'koho suspil'stva yak rezul'tat vnutrishn'opolitychnoyi intehratsiyi. *Derzhava i pravo: Zbirnyk naukovykh prats'. Yurydychni i politychni nauky*. Vypusk 43. K. : In-t derzhavy i prava im. V.M.Korets'koho NAN Ukrayiny. S. 676–682.

Serhiyenko T.I. (2012). Chynnyky konsolidatsiyi ukraïns'koho suspil'stva. *Nova paradyhma. Al'manakh naukovykh prats': Filosofiya. Sotsiolohiya. Politolohiya* / hol. red. V.P. Bekh. Vyp. № 105. С. 174–183.

Skorkina A.O., & Serhiyenko T.I. (2019). Vnutrishn'opolitychna intehratsiya suchasnoho ukraïns'koho suspil'stva v umovakh informatsiyanoi viyny. *The 3 rd International scientific and practical conference "Priority directions of science development"* (December 28–29, 2019) SPC "Sci-conf.com.ua", Lviv, Ukraine. R. 620–625.

Ukrayina: shlyakh do konsolidatsiyi suspil'stva: natsional'na dopovid' / red. kol.: S. I. Pyrozhekov, Yu.P. Bohuts'kyy, E. M. Libanova, O. M. Mayboroda ta in. ; Instytut politychnykh i etnonatsional'nykh doslidzhen' im. I. F. Kurasa NAN Ukrayiny. K. : NAN Ukrayiny, 2017. 336 s. Chetverte zahal'nonatsional'ne opytuvannya ukrayintsiv v umovakh viyny (12–13 bereznya 2022). URL: [https://ratinggroup.ua/research/ukraine/chetvertyi\\_obschenacionalnyy\\_opros\\_ukraincev\\_v\\_usloviyah\\_voyny\\_12-13\\_marta\\_2022\\_goda.html](https://ratinggroup.ua/research/ukraine/chetvertyi_obschenacionalnyy_opros_ukraincev_v_usloviyah_voyny_12-13_marta_2022_goda.html) (data zvernennya 04.05.22).

Shmytter F. (1996). Razmyshlenyya o hrazhdanskom obshchestve y konsolydatsyy demokratyy. Polys. № 5. S. 16–27.

Yak konsoliduvaty natsiyu? URL: <https://uain.press/articles/yak-konsoliduvati-natsiyu-1403387> (data zvernennya 04.05.22).

**SERGIENKO, TETIANA** – PhD in Political Science,  
Associate Professor, Associate Professor of the Department  
of International Relations, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs (Dnipro, Ukraine)  
E-mail: [Sergienko7921@gmail.com](mailto:Sergienko7921@gmail.com),  
ORCID ID: <http://0000-0002-4654-9248>

**KURIS, YURII** – Doctor of Technical Sciences, Professor,  
Researcher, Institute of Technical Thermophysics of Ukraine (Kyiv, Ukraine),  
professor of the Department of Applied Ecology and labor protection,  
Engineering educational and scientific Institute named  
after Y.M. Potebnya of Zaporizhzhia National University (Zaporizhzhia, Ukraine)  
Email: [kuris.znu@gmail.com](mailto:kuris.znu@gmail.com),  
ORCID ID: <http://0000-0001-7169-9187>

## CONSOLIDATION OF UKRAINIAN SOCIETY IN THE CONDITIONS OF THE MILITARY AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION AGAINST UKRAINE

### Abstract

The article analyzes the latest research and publications on the selected topic, considers the concept of consolidation, identifies parameters that affect the process of consolidation of Ukrainian society in the military aggression of the Russian Federation against Ukraine. The urgency of the research topic is that today the Ukrainian national idea, the main goal of which is to ensure the consolidation, cohesion and national unity of the Ukrainian nation, should play a decisive role in resisting attempts to divide the country on ideological and national grounds. The purpose of the article is to study the consolidation of Ukrainian society in the conditions of military aggression of the Russian Federation against Ukraine. **Objectives of the study:** to formulate ideas about consolidation and determine the parameters that affect the process of consolidation of Ukrainian society in the military aggression of the Russian Federation against Ukraine. The object of research is the consolidation of Ukrainian society, the subject of research – the parameters of consolidation of Ukrainian society in the conditions of military aggression of the Russian Federation against Ukraine. **The methodological basis** of the research is determined by the peculiarities of the object and subject of research, its interdisciplinary nature and the expediency of combining the principles of political science, social philosophy and applied sociology. The method of systematic analysis and the ability to think critically allowed to determine the key characteristics of the current state of social development, the principles of forming a model of consolidation of Ukrainian society in the military aggression of the Russian Federation against Ukraine; the method of cluster analysis helped to determine the main parameters of consolidation. Also, the study used structural-functional, political-historical, political-institutional methods, and general scientific methods. The scientific novelty of the study is a comprehensive study of the policy of consolidation of Ukrainian society in the conditions of military aggression of the Russian Federation against Ukraine. The prospect of further research is to develop ways of post-war restoration of the Ukrainian state.

**Keywords:** consolidation, political consolidation, hybrid war, information war, military aggression, national security, international security, territorial integrity, sovereignty.

© The Author(s) 2022  
This is an open access article under  
the Creative Commons CC BY license

Received date 13.03.2022  
Accepted date 03.04.2022  
Published date 13.04.2022

**How to cite.** Сергієнко Т. І., Куріс Ю. В. Консолідація українського суспільства в умовах військової агресії російської федерації проти України. Humanities studies: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporozhzhia : Publishing house “Helvetica”, 2022. 11 (88). P. 79–86.

doi: <https://doi.org/10.26661/hst-2022-11-88-08>